

شهرسازی تاکتیکی

اقدام کوتاه مدت برای تغییر بلندمدت

انتشارات طحان

ناشر تخصصی معماری و شهرسازی

«شهرسازی تاکتیکی بیان‌کننده قدرت عظیم کوچک فکر کردن پیرامون شهرهایمان است. شهرسازی تاکتیکی نشان می‌دهد که چگونه با کمی تخیل و منابع محدود قابل‌دستیابی، شهرها می‌توانند تمام پتانسیل خیابان‌های خود را عرضه کنند.»

جانث صادق خان

شهرسازی تاکتیکی

اقدام کوتاه مدت برای تغییر بلندمدت

نویسنده

مایک لیدون - آنتونی گارسیا

ترجمه

دکتر مهدی ساشورپور

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد زنجان

مهندس بهاره ذوالقدر

انتشارات طحان

ناشر تخصصی معماری و شهرسازی

سرشناسه	: لیدون، مایک Mike Lydon
عنوان و نام پدیدآور	: شهرسازی تاکتیکی: اقدام کوتاه مدت برای تغییر بلندمدت/ نویسنده مایک لیدون ، آنتونی گارسیا ؛ ترجمه مهدی ساشورپور ، بهاره ذوالقدر.
مشخصات نشر	: تهران : طحان ، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۲۴۸ص.
شابک	: 978-600-7581-58-2
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: عنوان اصلی: Tactical urbanism : short-term action for long-term change, 2015.
یادداشت	: کتاب حاضر با همین عنوان در سال ۱۳۹۶ توسط اریترین با ترجمه حسن نکوفز ترجمه شده است.
موضوع	: شهرسازی
موضوع	: City planning
موضوع	: نوسازی شهری
موضوع	: Urban renewal
شناسه افزوده	: گارسیا، آنتونی تپدینو
شناسه افزوده	: (Garcia, Anthony (Anthony Tepedino
شناسه افزوده	: ساشورپور، مهدی، ۱۳۵۸ - مترجم
شناسه افزوده	: ذوالقدر، بهاره، ۱۳۶۷ - مترجم
رده بندی کنگره	: الف۱۳۹۶ش۹/۱۹۲/۱۶۶ HT
رده بندی دیویی	: ۳۰۷/۱۲۱۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۸۲۲۸۷۶

شهر سازی تاکتیکی اقدام کوتاه مدت برای تغییر بلندمدت

نویسنده: مایک لیدون- آنتونی گارسیا

ترجمه: دکتر مهدی ساشورپور- مهندس بهاره ذوالقدر

ناشر: طحان

مدیر تولید: ابوالفضل چلاغلو

چاپ و لیتوگرافی: آرمانسا

صحافی: آرمانسا

چاپ اول: مرداد ۱۳۹۶

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۸۱-۵۸-۲

www.tahanpub.ir

tahan_publication@yahoo.com

تلفن مرکز پخش: ۰۲۱-۶۶۴۰۳۲۰۸-۶۶۴۰۳۱۹۱

همراه: ۰۹۱۲۱۹۸۵۶۱۷

تلفکس: ۰۲۱۶۶۹۶۷۰۵۹

درباره ایسلند پرس^۱

سازمان غیرانتفاعی ایسلند پرس از سال ۱۹۸۴ تشکیل شده و به طرح ایده‌های ضروری برای حل مشکلات جهان می‌پردازد. در زمینه‌ی مشکلات زیست‌محیطی، ما با بیش از ۱۰۰۰ عنوان منتشر شده و حدود ۳۰ عنوان جدید که هر ساله چاپ می‌شود، ناشر پیشرو در کشور آمریکا هستیم. ما اندیشمندان خلاق و گرایش‌های در حال ظهور را در زمینه‌ی زیست‌محیطی شناسایی کرده و با متخصصان و نویسندگان مشهور جهانی همکاری می‌نماییم تا راه‌حل‌های میان‌رشته‌ای در زمینه‌ی چالش‌های زیست‌محیطی را توسعه دهیم.

ایسلند پرس کمپین‌های آموزشی را نیز با همکاری نویسندگان، طرح‌ریزی و ایجاد می‌کند تا پیام‌های انتقادی آن‌ها را از طریق مطالب، افراد و استفاده آنلاین از آخرین فناوری‌ها، برنامه‌های خلاقانه و رسانه، مطرح کند. هدف ما دستیابی به مخاطبان موردنظر _دانشمندان، سیاست‌گذاران، حامیان محیط‌زیست، طراحان شهر، رسانه و شهروندان نگران_ از طریق اطلاعاتی است که می‌توانند در راستای خلق چارچوبی برای سلامت بلندمدت زیست‌محیطی و رفاه عمومی مورد استفاده قرار گیرد.

ایسلند پرس سپاسگزاری صمیمانه خود را از حامیان اصلی خود اعلام می‌کند:

بنیاد آگوا^۲، بنیاد اندرو دابلیو ملون^۳، بنیاد بوبولینک^۴، بنیاد کروتیس و ادیث مانسون^۵، بنیاد فورست، سی و فرانسیس. اچ لاتنر^۶، بنیاد جی پی بی^۷، بنیاد کرسگی^۸، بنیاد اورام^۹، بنیاد اوربوک^{۱۰}، بنیاد اس دی بچتل، جی.آر^{۱۱}، بنیاد سامیت چرتیبل^{۱۲} و بسیاری دیگر از حامیان سخاوتمند.

دیدگاه‌های بیان شده در این کتاب، همگی توسط نویسندگان بیان شده و لزوماً بازتاب عقاید حامیان ما نمی‌باشند.

¹ Island Press

² Agua Fund

³ The Andrew W. Mellon Foundation

⁴ The Bobolink Funddation

⁵ The Curtis and Edith Munson Funddation

⁶ Forrest C. and Frances H. Lattner Foundation

⁷ The JPB Foundation

⁸ The Kresge Funddation

⁹ The Oram Funddation

¹⁰ The Overbook Funddation

¹¹ The S.D. Bechtel, Jr Funddation

¹² The Summit Charitable Funddation

واژگان کلیدی

بوکنیست^۱ (در زبان فرانسوی به معنی کتابفروشان)، ساخت یک بلوک بهتر^۲، سیکلوویا^۳ (در زبان پرتغالی به معنی مسیر دوچرخه)، تفکر طراحی^۴، شهرسازی خود اتکا^۵، کامیون‌های غذا، شهرسازی چریکی^۶، مسیریابی چریکی^۷، اصلاح تقاطع^۸، خدمات سیار^۹، نوشهرسازی^{۱۰}، روز پارک (پارکینگ)^{۱۱}، خیابان‌های باز^{۱۲}، پارکلت^{۱۳} (پارک کوچک موقتی)، تبدیل خیابان به پلازا^{۱۴}، خیابان‌های بازی^{۱۵}، اتصال رادیکال (به اینترنت)^{۱۶}، مداخله موقت^{۱۷}، آرام‌سازی ترافیک^{۱۸}، هک کردن شهر^{۱۹}، پیاده‌روی {شهر شما}^{۲۰}

¹ Bouquinistes

² Build a Better Block

³ Ciclovía

⁴ Design thinking

⁵ DIY urbanism

⁶ Food trucks

⁷ Guerilla urbanism

⁸ Guerilla wayfinding

⁹ Intersection repair

¹⁰ Mobile services

¹¹ New Urbanism

¹² Park(ing) Day

¹³ Open streets

¹⁴ Parklet

¹⁵ Pavement to Plazas

¹⁶ Play streets

¹⁷ Radical connectivity

¹⁸ Temporary intervention

¹⁹ Traffic calming

²⁰ Urban hacking

²¹ Walk [Your City]

مقدمه

توسط آندرس دوانی

هم‌زمان که چشم‌انداز ملال‌انگیز قرن بیست‌ویک به تدریج روشن می‌شود، برخی از ایده‌های امیدبخش و در حال شکل‌گیری نیز آشکار می‌شوند، از جمله آن‌ها شهرسازی تاکتیکی است و کتابی که در دستان شماست، گواه بر این مدعاست. در این میان، تنها چیزی که باقی می‌ماند نوع بیان من از این ادعا است.

دو شیوه شهرسازی کاملاً جدید پدید آمده‌اند که با شرایط قرن بیست‌ویک در تعامل هستند: شهرسازی تاکتیکی و شهرسازی در مقیاس بسیار بزرگ (XL)^۱. این دو شیوه نشان می‌دهند که فرمول پیشگویی رم کولهااس^۲ که شامل پروژه‌های کوچک (S)^۳، متوسط (M)^۴، بزرگ (L)^۵ و بسیار بزرگ (XL) است، ناقص است. در واقع آنچه در این دسته‌بندی فراموش شده است، پروژه‌های بسیار کوچک (XS)^۶ است. انواعی از پروژه‌های کوچک‌مقیاس که شهرسازی تاکتیکی آن‌ها را مطرح می‌کند.

در حال حاضر دنیای معماری مجذوب شیوه بسیار بزرگ شده است. (در حقیقت مجله Architectural Record مارس 2014، که در همین هفته به چاپ می‌رسد؛ به موضوع پروژه‌های بزرگ‌مقیاس اختصاص یافته است)، پروژه‌های بسیار بزرگ که شامل پروژه‌هایی مانند مراکز تجاری منطقه‌ای می‌شوند بسیار کلان و پیچیده‌اند و از شهرسازی منتج می‌شود. این نوع پروژه‌ها مسلماً زندگی شهری را سخت می‌کنند. پروژه‌های بسیار بزرگ قطعاً فرصت بی‌نظیری را برای معماری نمادین ما فراهم می‌کنند و البته فرصتی برای بالاترین میزان اشتباهات غیرعادی.

اما حتی موفقیت‌های متداول حاصل از پروژه‌های بسیار بزرگ، دور نمای غم‌افزایی دارند. بسیاری از پروژه‌ها، نشان‌دهنده کاهش امنیت مالی در کشورهای نوکیسه در آسیا و خاورمیانه هستند. همان‌طور که جیمز کنستلر^۷ مطرح می‌کند، آن‌ها (پروژه‌های بسیار بزرگ) هیچ‌گونه آینده اجتماعی، زیست‌محیطی، اقتصادی و یا سیاسی ندارند. در واقع می‌توان گفت پروژه‌های بسیار بزرگ، اگرچه باشکوه‌اند، اما به دایناسور ها شباهت دارند؛ حیات هر کدام به‌طور جداگانه به میزان بسیار زیاد غذایی که می‌توانند به دست بیاورند بستگی دارد، این در حالی است که پستانداران با جستجوی مقدار کمی غذا، می‌توانند زنده بمانند. در واقع مداخلات تاکتیکی بسیار کوچک (XS)، می‌توانند در کنار یکدیگر، منجر به شکل‌گیری توده‌ای از یک پروژه بسیار بزرگ در شهر شوند.

1 Extra large
2 Rem Koolhaas
3 Small
4 Medium
5 Large
6 Extra small
7 James Kunstler

پروژه‌های پرزرق‌وبرق بسیار بزرگ‌مقیاس، مباحثی حاصل از فناوری نوین هستند که برای پاسخگویی به نیاز انرژی ارزان، رفتارهای جمعی موردنظر و پروتکل‌های بالا به پایین مطرح می‌شوند و همگی ناپایدارند.

من گاهی اوقات فکر می‌کنم سازمان سیا^۱ از طریق طرح‌های بسیار بزرگ در شهرهای آسیا، آموزش کودکان آن‌ها در مدارس معماری و آشنا کردن آن‌ها با مفاهیم طراحی شهری که از نظر اقتصادی ناپایدار و از نظر اجتماعی فاجعه‌بار هستند، قدرت خود را برای نابود کردن رقیبان آمریکا در آسیا بازیافته است.

هم‌زمان که این هیولاها زمین می‌خورند و از بین می‌روند، شهرسازی تاکتیکی در سراسر جهان جذابیت پیدا خواهد کرد؛ تمرکززدایی، تغییرات از پایین به بالا، سرعت عمل شگفت‌آور، برقراری ارتباط با دیگران، کم‌هزینه بودن و استفاده از کمترین فناوری، از جمله ویژگی‌های این روش است. این نوعی از برنامه‌ریزی شهری خواهد بود، مشابه جایگزینی آیفون به جای پردازنده‌های مرکزی.

چرا شهرسازی تاکتیکی پدیدار شد؟ زیرا ایالات متحده پیش‌ازین، ایده‌های وحشتناکی را که اکنون به خارج صادر می‌شوند، تجربه کرده بود. مشاوران، پروژه‌های بسیار بزرگ را در اینجا (آمریکا) بنا نمی‌کنند، زیرا که ما یاد گرفته‌ایم به این‌گونه پروژه‌ها اعتماد نداشته باشیم. در واقع جامعه، پادتنی را ساخته است که از بروز آن‌ها جلوگیری می‌کند؛ اعتراض‌های فراگیر ساکنان (NIMBY)^۲ و بروکراسی مقاومی که در جامعه در نظر گرفته شده‌اند تا اجرای این نوع پروژه‌ها را دشوار و یا غیرممکن سازند. باین‌حال، به دلیل آسیب بسیار بدی که جامعه ما از این ناکامی‌ها دیده، حالا حتی پروژه‌های کوچک هم غیرممکن شده‌اند.

درخشندگی شهرسازی تاکتیکی تنها به این علت نیست که به سرعت می‌تواند پاسخگوی شرایط قرن بیست و یکم باشد، بلکه این است که این نوع شهرسازی تضاد بین معانی عمومی و خصوصی را به نوعی انگیزه تبدیل کرده است.

این‌گونه فرآیند نامیدکننده مشارکت عمومی با تردید و به صورت آزمایشی آغاز می‌شود و سپس، در زمانی که اعتماد مردم توسط نموده‌های شهرسازی تاکتیکی دوباره جلب می‌شود، اوج می‌گیرد.

شهرسازی تاکتیکی فوت‌وفنی خالصاً آمریکایی دارد. این امری متداول است که موجب اعطای مسکن، غذا و پیشرفت مهاجران فقیر در کل قاره می‌شود. لازم است که مجدداً به این شیوه بیندیشیم، شهرسازی تاکتیکی فیلتری مطلوب است که با آن می‌توان در برخی از شرکت‌های خوب شروع به کار کرد.

^۱ CIA

^۲ NIMBY=Not in my back yard

(مخالفت‌هایی که توسط ساکنان در برابر طرح‌های پیشنهادی جدید در راستای توسعه صورت می‌گیرد)

مقدمه

«یک بحران، وحشتناک است؛ البته اگر از دست برود.»

پاول رومر^۱

درست در بدترین شرایط اقتصادی که ما و خانواده‌هایمان تا آن موقع درک کرده بودیم، شرکت خود را با نام «طرح‌های خیابانی مشارکتی»^۲ راه‌اندازی کردیم، شرکت نوظهورمان را با صرفه‌جویی محافظه کارانه‌ای پیش بردیم، اما زمان، همان چیزی بود که انجمن ما در موردش سخاوتمندانه عمل می‌کرد؛ بنابراین هیچ جای تعجبی نیست که ما خصوصیات شهرسازی تاکتیکی را در کار اطرافیانمان پیدا کردیم، زیرا در حال استفاده از فلسفه‌ی درون‌مایه شهرسازی تاکتیکی برای رشد تدریجی کارمان بودیم.

آمیخته شدن مشاوره طراحی و برنامه‌ریزی، با آنچه هم‌اکنون شرکت آن را پروژه‌های پژوهشی-حمایتی می‌نامد، حاصل بلندهمتی و جاه‌طلبی ما بوده و هست؛ و به‌عنوان آخرین نکته؛ هنگامی که کار خود را آغاز کردیم، هیچ یوتیوبی نبود، وبلاگ‌ها و فیس‌بوک تازه در حال شکل‌گیری بودند و هیچ‌کسی در مورد توئیتر نشنیده بود. بله؛ تمام این تغییرات به‌سرعت اتفاق افتاد. در آن زمان در جوامع خود هرگز تا این حد آنلاین نبودیم؛ اما هم‌اکنون، فناوری فعلی و خصوصیات مشترک جنبش‌هایی با درون‌مایه آزاد، برای انتشار شهرسازی تاکتیکی، نقش اساسی در امکان آموختن ما از دیگران ایفا کرده‌اند.

در اینجا می‌خواهیم به‌روشنی بیان کنیم که اگرچه این کتاب با برجسب قیمت وارد بازار می‌شود، اما بسیاری از اطلاعاتی را که در برمی‌گیرد رایگان به‌دست‌آمده است و ما از این بابت سپاس‌گذاریم و این نکته مهم را در فصل سوم موردبررسی قرار خواهیم داد.

امید آن است، هنگامی که خواندن این کتاب را به پایان می‌رسانید احساس قدرت کنید؛ چراکه ما این کتاب را به‌واسطه افراد بسیار دیگری که الهام‌بخشان بودند و به ما قدرت بخشیدند می‌نویسیم، این موضوع را در داستان‌های اکتشافی که در ادامه وجود دارد متوجه خواهید شد. در حال حاضر و با تعداد نامحدود پروژه‌های خلاقانه که روزانه پدیدار می‌شوند، بیشتر از همیشه هیجان‌زده هستیم و قویاً معتقدیم که شهرسازی تاکتیکی مردم را قادر می‌سازد که نه‌تنها تغییر را تجسم کنند بلکه به آن‌ها کمک می‌کند که آن را خلق کنند و این موضوع مهمی است.

¹ Paul Romer

² The Street Plans Collaborative

پیشگفتار مترجمین

شهر جایگاهی است برای زندگی جمعی و تعامل انسان‌ها و بستری است برای تعقل و تأمل. انسان شهرنشین از دیرباز تاکنون در تلاش بوده تا با دانش و تجربه زندگی اجتماعی در این بستر بر کیفیت محیط زندگی خود بیفزاید. او در این مسیر از تمامی شاخه‌های علوم چون مهندسی، فلسفه، اقتصاد، هنر و سایر علوم انسانی و زیستی بهره جسته تا به این مهم دست یازد.

در این بین شهرسازی به‌عنوان دانشی میان‌رشته‌ای برای خلق فضاهای زیست‌پذیر، در جوامع امروزی از جایگاه مهمی برخوردار شده و هدف غایی خلق فضاهای انسانی در راستای رفع نیازهای جسمی و روانی و ارتقاء سطح رفاه اجتماعی را پی می‌گیرد. حرفه‌ای که نقش، جایگاه و مقیاس عملکرد آن از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و می‌تواند در جوامع تعیین‌کننده باشد.

گذر زمان و تجارب علمی و عملی به‌دست‌آمده در این حرفه، تغییرات مهمی را در دیدگاه متخصصین آن ایجاد نموده که می‌توان اذعان نمود ماهیت و تعریف تخصص شهرسازی در جوامع امروزی به‌نوعی دگرگون گشته است. نگاه گذشته مقیاس عملکرد حوزه شهرسازی را بسیار کلان، در مقیاس شهر و فراتر از آن می‌داند و آن را دانشی صرفاً تخصص‌گرا و محصول محور در نظر گرفته؛ حال آنکه تجربه نوین شهرسازی علاوه بر تعریف مقیاس کلان در حوزه مداخله و دید استراتژیک به مقوله مسائل شهری، اقدام در حوزه این حرفه را تا مقیاس بسیار خرد و با رویکردی مشارکت‌پذیر و فرآیند محور موردتوجه خود قرار داده است.

امروزه فعالان حوزه شهرسازی دریافته‌اند که تحقق‌پذیری طرح‌ها و پیشنهادهای مطرح‌شده در شهر و فضای شهری در گرو مشارکت عامه مردم است و حضور، اقدام و عمل توسط استفاده‌کنندگان از فضا را مهم‌ترین دلیل ثبات، ماندگاری، موفقیت و پایداری طرح‌های پیشنهادی شهری می‌دانند.

کتاب حاضر به‌تفصیل این امر را موردبررسی قرار داده و اثباتی بر ادعای فوق است. مطالب کتاب حاوی تعریفی نو در نگاه به مسائل شهری و اقدام در راستای رفع آن‌هاست؛ این کتاب با شکستن برخی چارچوب‌های فکری و قانونی موجود در حوزه شهرسازی تلاش نموده است با رویکردی خلاقانه روش تأثیرگذاری مطلوب را نمایان سازد.

کتاب شهرسازی تاکتیکی ضمن بیان مبانی نظری و تعاریف مرتبط با آن و همچنین بررسی سابقه تاریخی اقدامات انجام‌یافته در این حوزه در کشورهای مختلف تلاش نموده است تا دیدی متفاوت نسبت به مسائل حوزه شهرسازی ارائه دهد و نقش گروه‌های مختلف مردم در مسئله یابی، ایده پردازی، ارائه راهکارهای کوچک و خلاقانه و اجرای آن را در شهر موردتوجه قرار دهد.

پایه‌های فکری بررسی و ترجمه کتاب حاضر از تجربه حرفه‌ای اینجانب در مهندسی مشاور فجر توسعه شکل یافت؛ تجارب ناشی از مطالعه و ارائه طرح در پروژه‌های گوناگون شهری و به‌ویژه ارائه طرح‌های منظر شهری در بافت‌های فرسوده شهر تهران و مطالعات بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده در سایر شهرهای ایران اثبات نموده است که ادامه روند سنتی شهرسازی در جامعه امروزی و بدون اتکا بر مشارکت مردم، در عمل غیرممکن و پرهزینه خواهد بود.

بر این اساس با توجه به رویکرد نوین مدیریت نظام شهرسازی کشور در «بازآفرینی بافت‌های فرسوده» لزوم توجه به مشارکت به معنای عام و تدقیق مفاهیم و بیان مسائل، همراه با ارائه راهبردها و پروژه‌های خرد مقیاس از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

اگرچه رویکرد مشارکتی، توجه به اصول و مبانی جامعه‌شناسی و تأکید بر اهمیت نقش مردم و ساکنین در حوزه‌های مداخله یکی از مهم‌ترین مواردی بوده که همواره در طرح‌های پیشنهادی و ارائه چارچوب‌های اجرایی توسط مهندسی مشاور فجر توسعه ملاک عمل قرار گرفته؛ لیکن اقدام در مقیاس کلان و داشتن نگاه استراتژیک مدیران شهری و الزامات شرح خدمات قراردادهای میزان تحقق‌پذیری طرح‌های ارائه‌شده را تا حد بسیاری کاهش داده است.

در سال‌های اخیر نمود عینی و مشارکتی مداخله در بافت‌های شهری را می‌توان در عملکرد دفاتر خدمات نوسازی و اقدام در راستای انجام پروژه‌های کوچک‌مقیاس و تاکتیکی مشاهده نمود. تجربه حاصل از سال‌ها تلاش مهندسی مشاور فجر توسعه در زمینه بهینه‌سازی شیوه عمل دفاتر خدمات نوسازی نشان داده است نه‌تنها میزان تحقق‌پذیری و نمود اجرایی طرح‌ها با حضور و مشارکت مردم افزایش یافته است بلکه ارائه طرح‌های خرد تاکتیکی با توجه به فرهنگ بومی و اعتقادی جامعه هدف، اثربخشی بسیار بالاتری نیز دارد.

در پایان از مدیرعامل محترم مهندسی مشاور فجر توسعه آقای مهندس ستوده شهسوارانی و مدیر گروه شهرسازی آقای دکتر کاظم اسماعیلی به خاطر حمایت‌های بی‌دریغ خود در ترجمه و چاپ کتاب قدردانی می‌نمایم. همچنین از آقای دکتر مهران علی‌الحسابی که زحمت بررسی و ویرایش فنی کتاب را برعهده گرفته‌اند سپاسگزاریم.

مطالعه و استفاده از این کتاب برای کلیه متخصصان و دانشجویان حوزه معماری و شهرسازی مورد تأکید است و امید است مطالعه کتاب حاضر و تطبیق آن با شرایط اجتماعی و بومی ایران راه‌گشای حل مسائل موجود در زندگی جامعه شهرنشین باشد.

۷	مقدمه توسط آندرس دوانی (Andrés Duany)
۱۱	پیشگفتار
۲۷	فصل اول: اخلال در نظم امور
۵۱	فصل دوم: منشأ و پیشینه شهرسازی تاکتیکی
۸۹	فصل سوم: شهر آمریکایی در آینده و رشد شهرسازی تاکتیکی
۱۱۵	فصل چهارم: از شهرها و شهروندان؛ پنج داستان شهرسازی تاکتیکی
۱۸۹	فصل پنجم: چگونگی انجام شهرسازی تاکتیکی
۲۲۷	فصل ششم: نتیجه؛ برو بیرون و از این کتاب استفاده کن!